קדושת לוי — מגילת איכה

בכו תבכה בלילה ודמעתה על לחיה. (איכה א, ב) כי כשאדם פועל בבכיותיו אזי הדמעות שלו עושה רושם וחס ושלום וכו'. ובאמת על חורבן כשאדם בוכה אזי עושה רושם בבכיותיו. וזהו ודמעתה על לחיה, שהדמעות עושה רושם למעלה:

היו צריה לראש כו', כי ה' הוגה על רוב פשעיה עולליה הלכו שבי לפני צר (איכה א, ה) כי מה שנראה נפלא ותמיה למה באים מחשבות זרות בעת התפלה בהכנת הלב לתפלה. הענין הוא, כי מה שירד על ידי חטא ופשע אדם משתוקק להעלות בעת עבודת התפלה. וזהו היו צריה לראש, המחשבות זרות שבמוח. כי ה' הוגה, לשון דיבור, פירוש בדברי השם הוא על רוב פשעיה, הוא למעלה מכל הפשעים. עולליה הלכו שבי לפני צר, הם מתעלים למעלה מן הצר. עולליה, הם הניצוצות שהלכו שבי לפני צר, הם למעלה מן הצר על ידי דבר ה':

דוב אורב הוא לי אריה במסתרים. (איכה ג, י) הכלל, זה שהשם יתברך החריב את בית תפארתו ואנחנו ישראל בגלות הכל הוא בודאי טובה לישראל, כי בודאי ירחם ה' עלינו יותר ויותר ויבנה בית מקדשנו ביתר שאת ויתר עז. ונמצא מה שנראה עכשיו הגלות לא טוב אבל באמת להקדוש ברוך הוא נגלה כל הנסתרים שהכל הוא טובה לישראל. וזהו שאמר דוב אורב כו', הרמז על הגלות שהוא לא טוב. אריה במסתרים, אריה, רומז על מדת החסד, כי הוא צד ימין המרכבה מורה על חסד זהו במסתרים, שנסתר, היינו הכוונת של הצרה הגלות והחרבן בית המקדש הוא רק חסד על ישראל כנ"ל:

הביא בכליותי בני אשפתו הייתי שחוק לכל עמים. (איכה ג, יג-יד) הכלל הצער והחורבן בית מקדשינו לעתיד כאשר יבנה הקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו וחסדיו ביתר שאת ויתר עז אז יתגלה שזה הצער והחורבן היה רק חסד ונמצא הצער יוליד השמחה ונמצא הצער הוא כדמיון האב המוליד להשמחה והשמחה בבחינות בן להצער. וזהו שאמר הביא בכליותי, כלומר השם יתברך נתן במחשבתי שאני זוכר ומצפה להישועה והשמחה אשר יבוא מזה הצער. וזהו בני אשפתו, כלומר אשר יולד מזה הצער, דהיינו השמחה, דהיינו בני ולכך הייתי שחוק לכל העמים. ובזה, כלומר כשאני מעלה על מחשבתי השמחה אשר יולד מזה הצער, אז אני שחוק לכל העמים:

ואומר אבד נצחי ותוחלתי מה' זכור עניי ומרודי לענה וראש זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיו. (איכה ג, יח-כ) יש לדקדק שהוה ליה למימר זאת אשיב אל לבי חסדי ה' וכו'. על כן אוחיל. ומדוע מקדים על כן אוחיל, המסובב להסבה שהוא חסדי ה' כי לא תמנו. אמנם הענין מה שקורין שבת חזון על שם מה שאינו לשבחן של ישראל, יש לומר שחזון לשון מחזה, מה שמראין היעודים רב טוב הצפון אחר כבוש המלחמה הגדולה בעזרת השם לנפשות ישראל הנשלחים לעולם הזה מחמת שהם אוהבי השם יתברך ואוהבים לו וכל מגמתם אליו קודם שנשלחו לעולם הזה למלחמה מראין להם רב טוב הצפון, אך בעונותינו הרבים תרגז בטנם של שונאי ישראל עלינו, אך ממה שאנו זוכרים ענייינו ומרודינו ותשוח עלינו נפשנו מזה ניכר בבירור שלא אבד נצחינו ותוחלתינו חס ושלום, כי נגזר על המת שישתכח מן הלב מחמת שנסתלק הניצחון למעלה בלי תוחלת חזרה עתה, מה שאין כן חי אינו משתכח. וזהו זאת אשיב אל לבי, מה שזכור תזכור ותשוח נפשי מזה נראה בעליל כי לא נכזבה תוחלתי בכל יום על כן אוחיל. וזהו (תהלים פד, ב-ג) מה ידידות משכנותיך ה' כו' נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה', כי משכן על שם משכן שנתמשכן בעונותינו הרבים אך משכון ולא מכר, כי ציון במשפט תפדה, כמו משכון הנפדה וזה ניכר על ידי מה שנכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' תמיד:

חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לו. (איכה ג, כד) יבואר על דרך משל, לאדם עשיר שהיה לו אוהב איש עני והיה נותן לו כל הצטרכות ואחר זה נתהוה איזה שנאה מהעשיר להעני.והנה אם העשיר אומר אחר כך לעני לבי אליך, דהיינו שלבי משוכה לאהבתך אזי העני מצפה שבוודאי יחזור אהבה לכמות שהיה ויחזור וישפיע כל הטובות כאשר בראשונה כיון שלבו עליו. כן אנחנו ישראל אף על פי שאנחנו עתה בגלות כיון שיש התעוררות העליון עלינו שאנחנו חלק ה' אלהי. וזהו חלקי ה' אמרה נפשי, הנפש הוא התעוררות העליון אומר לי שאני חלק ה', על כן אוחיל לו, בזה אני מצפה שירחם ה' עלינו:

מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך. (תהלים עט, א) עיין ברבותינו ז"ל מזמור כו'. ויבואר על פי משל, למלך שבנו טינף פלטין שבנה לו ולא רצה המלך בעצמו לחרוב הפלטין של בנו מחמת צער הבן, מה עשה המלך סילק השגחתו ממנו ובאו האויבים והחריבו, ונמצא מזה שלא חרב המלך בעצמו הפלטין שבנה ניכר אהבת המלך עדיין על בנו. אבל על חרבות הגוים נאמר (ישעיה סג, ג) פורה דרכתי לבדי, שהקדוש ברוך הוא בעצמו ידרוך פורה שלו להחריב הגוים. וזהו מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך:

אתה ה' לעולם תשב כסאך כו' על הר ציון ששמם שועלים כו'. (איכה ה, יח-יט) סמיכות הפסוקים יבואר על פי מאמר רבותינו ז"ל (מכות כד:) רבי ישמעאל ור' עקיבא ראו שועלים יוצאים מבית קדש הקדשים ר' ישמעאל בכה כו' ור' עקיבא שמח אמר כיון שנתקיים כו'. ויבואר על פי שמבואר ברמב"ן הקדוש על פסוק (ויקרא כו, לב) ושממו עליך אויביך, שכמה פעמים רצו המלכיות לעשות ארץ ישראל ישוב טוב כמו שאר מדינות ולא עלה בידם. ולמה זה, כי באמת ברא הקדוש ברוך הוא כל הארץ ויש מקומות שנגזר עליו להיות ישוב ויש שנגזר עליו להיות מדבר. והנה הישוב כאשר נעשה חרב הוא מדבר ובמדבר דרכו להיות חיות כו', ואחר כך כשנעשה המקום חרב עוד ישוב אין בתוכו חיות כמו במדבר, אבל ארץ ישראל כאשר ישראל בבטח בתוכה הוא ישוב, אבל כאשר גלו ישראל ממנה אף על פי שיושבים בו שאר אומות הוא מדבר. ולמה זה, שלפי שארץ ישראל של ישראל הוא נמצא תמיד כל זמן שאין ישראל בו בבטח הוא מדבר שיש בו חיות למה שאין ישראל בתוכו, אף על פי שיש בו שאר אומות הוא מדבר ויש בו חיות כמו שמבואר אצל סנחרב שהושיב הכותים בארץ ישראל ובאו עליהם דובים ואריות והמיתם כמו במדבר. כי הכלל כל זמן שאין ישראל בה אף על פי שיושבים בה שאר אומות הוא מדבר. נמצא מזה מוכח שארץ ישראל שלנו הוא דייקא ואינה מקבלת ישוב רק לישראל. וזהו אתה ה' לעולם תשב, כלומר בזה אנחנו בטוחים כי לעולם תשב בארץ ישראל. ולמה זה, על הר ציון ששמם שועלים הלכו בו, ואינה מקבלת בישוב לשום אומה, רק הוא תמיד מדבר למה זה שהארץ של ישראל הוא וכל זמן שאין ישראל בה הוא מדבר אף על פי שיש שם שאר אומות:

אלי ציון ועריה כמו אשה בציריה. והכלל, כי האשה בשעה שכורעת לילד יש לה צער אבל באמת אחר כך כשתלד יהיה לה שמחה גדולה. וכן כל העומדים שם אפילו בשעת צערה יש להם שמחה, כי הם יודעים שבוודאי תלד בן או בת וזה באמת הוא שמחה. וגם לה באמת יהיה אחר כך שמחה

כשתלד, רק בשעת מעשה יש לה איזה צער. כן באמת ציון אפילו שעכשיו יש לה צער מחורבנה הוא רק כמו אשה בציריה אבל באמת הקדוש ברוך הוא יש לו שמחה מזה, כי הוא יודע שהצער הוא רק לשעה אבל אחרי זה יבנה הקדוש ברוך הוא ביתר שאת ויתר עוז. וזהו הרמז במדרש (איכ"ר א) אין לה מנחם, כל מקום שנאמר אין לה הוה לה אחר כך כמו בשרה נאמר (בראשית יא, ל) ותהי שרה עקרה אין לה ולד ובאמת היה לה ולד ויבואר כמו שאמר אדמ"ו אין מזל לישראל, האי"ן הוא מזל לישראל, הוא המשפיע מזל לשון יזל מים מדליו (במדבר כד, ז) וזהו אין לה מנחם, האי"ן הוא מנחם לה, כי הוא יודע שבוודאי יבנה אותה וינחם אותה בכפלי כפלים:

וכל מלבישי אגאלתי. (ישעיה סג, ג) הכלל, הקדוש ברוך הוא כל מדותיו הן מלבושיו כולו חסד ודרכו לעשות עם כל בריותיו. והנה הקדוש ברוך הוא לפעמים מכה שונאי ישראל ועושה להם נקמה גדולה. והנה כאשר בארנו לעיל זה הוא חסד להם מה שהקדוש ברוך הוא מכה אותם, כי על כן נתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא כמו בפרעה וסנחרב והמן וסיסרא שעל ידם נתקדש שמו יתברך ועל ידי זה זכו שמבני בניהם התקרבו לה' כמאמר חכמינו ז"ל מבני בניו של פרעה ובני בניו של סנחרב מבני בניו של המן כו'. ונמצא זה חסד להם מה שהקדוש ברוך הוא עושה להם נקמה מחמת שהם נעשים כלי להתקדש שמו של הקדוש ברוך הוא על ידם זוכים שמבני בניהם כו' ונמצא זה הדין הוא חסד להם. אבל לעתיד לבוא יעשה הקדוש ברוך הוא נקמה גדולה בכל הגוים ואי אפשר לבוא להם מזה איזה תקומה אחר כך, כי אי אפשר להוציא מבני בניהם איזה ניצוץ קדוש כמאמר חכמינו ז"ל אין מקבלין גרים לימות המשיח, ונמצא אי אפשר שיבוא מזה איזה חסד. וזה הרמז לעתיד לבוא כשהקדוש ברוך הוא עושה נקמה גדולה בכל הגוים מלבושי שהם מדותי אגאלתי, כי תמיד מדותי הנקראים לבוש דרכי שיבא מזה חסד ועתה אי אפשר לבוא מזה חסד:

ציון נקראת עתה יתום ומלכות בית דוד נקראת עתה בגלות אלמנה וכל המרחם על יתום ואלמנה יזכה לראות בנחמות ציון ובמלכות בית דוד על מכונה:

כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. הכלל הוא, כל כחות האדם נמשך אחר המחשבה בזה שהאדם חושב נמשך כל עצמות האדם. ונמצא כאשר האדם חושב בקדושה ומתאבל על ירושלים אז מחשבתו ועצמותו בקדושה וזוכה הוא לשון הזדככות, אז האדם מזדכך ורואה עתה בשמחה קצת, דהיינו קצת משמחת ירושלים איך יהיה לעתיד לבוא:

אפס בלתך גואלינו לימות המשיח. כלומר כשיבוא משיח צדקינו במהרה בימינו אז יתגלה שכל המאורעות שהיו בגלות לנו היה הכל הכנה לגאולה, כי עתה בגלות אינו נראה אבל בזמן גאולה יתגלה זאת שהכל היה הכנה לגאולה. וזהו אפס בלתך, כלומר היום אינו יודע זאת, כי אם הקדוש ברוך הוא שהכל הוא הכנה לגאולה. וזהו אפס בלתך גואלינו לימות המשיח:

זה שנאמר ברחל (ירמיה לא, טו) מנעי קולך כו', שהיא מעוררת הגאולה ובאמת שמו של משיח הוא לפני בריאת העולם שנאמר (בראשית א, ב) ורוח אלהים כו', הכלל כאשר מבואר בזוהר הקדוש שהקדוש ברוך הוא כתב והודיע בתורה נחמות הגאולה כדי שעל ידי זה יוכלו ישראל לסבול עול הגלות כאשר רואים ישראל נחמת הגאולה בתורה יש להם שמחה בהנחמה אשר יהיה אם ירצה ה' בעת הקץ ויכולים לסבול עול הגלות. וזה היה פעולת רחל שפעלה בבקשתה שישראל ישיגו בגלות מעט מנחמות העתידות לבוא עליהם בכדי שיוכלו לסבול עול הגלות:

השיבנו ה' אליך ונשובה כו' כי אם מאוס כו'. (איכה ה, כא-כב) דהנה יש אדם שמגרש את אשתו מחמת שמצא בה ערות דבר, ויש שמגרש אשתו מחמת לא תמצא חן בעיניו. והחילוק שביניהם, כשמגרשה מחמת שמצא בה ערות דבר, אזי אסור להחזירה וליקח אותה. וכשמגרשה מחמת כי לא תמצא חן בעיניו, אז מותר להחזירה וליקח אותה. וזהו פירוש הפסוק השיבנו ה' אליך ונשובה, ואל תאמר חס ושלום שגירש אותנו מחמת ערות דבר ונמצא אסור ליקח שוב אותנו. זה אינו, כי אם מאוס מאסתנו, הגירושין לא היה רק מחמת כי לא תמצא חן בעיניו ומותר לחזור וליקח אותנו:

או יבואר, השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם. (איכה ה, כא) ויש דקדוק מאי כקדם. ויבואר על פי המדרש ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה (דברים י, יב) ואיתא במדרש (ב"ר כא) אין ועתה אלא תשובה, ופירוש כך הוא, משום דכל אדם ואדם מישראל מחיוב להאמין באמונה שלימה שבכל רגע ורגע מקבל חיות מהבורא ברוך הוא כמו שדרשו (ב"ר יא) כל הנשמה תהלל כל נשימה ונשימה תהלל י"ה (תהלים קנ, ו) שבכל רגע החיות רוצה לצאת מן האדם והקדוש ברוך הוא שולח לו בכל רגע חיות חדש. נמצא לפי זה מהני תשובה לכל אדם, כי בעת שעושה תשובה מאמין שהוא כעת בריה חדשה ובזה השם יתברך ברוב רחמיו אינו מזכיר לו עונות הראשונים. אבל אם חס ושלום אינו מאמין בזה חס ושלום לא מהני התשובה. וזה פירוש המדרש אין ועתה אלא תשובה, כיון שהוא מאמין שהוא עתה בריה חדשה מהני לו תשובה. וזהו פירוש הפסוק השיבנו ה' אליך ונשובה, ואיך נשובה חדש ימינו כקדם, ובו יבואר הגמרא (סנהדרין צח.) אימתי אתי מר אמר לו היום כו'. היום אם בקולו תשמעו, כשתהיו על בחינה הזאת שבכל יום נעשה בריה חדשה:

ותאמר ציון עזבני ה' ואדני שכחני. (ישעיה מט, יד) כי לשון עזיבה שייך במי שהיה אוהב מתחלה בלא טובה שעשה לו עכשיו אינו זוכר האהבה ראשונה וזהו לשון עזיבה למה עזבה אהבתך. ולשון שכחה שייך במי שעושה טובה ואינו זוכר הטובה שעשה בזה שייך לשון שכחה למה תשכח הטובה שעשיתי לך. והנה שם הוי"ה ברוך הוא וברוך שמו בו אין שייך שום מדה כי הוא ושמיה חד, אבל שם אדנ"י מורה על מדת מלכות. והנה מדת מלכות הוא על ידי ישראל שקבלו התורה וקבלו עול מלכותו עליהם, כי אין מלך בלא עם, ונמצא ישראל שקבלו עול מלכותו הם היו הגורם על שם אדנ"י כביכול הרומז על המלכות ונמצא שייך שפיר לשון שכחה למה לא תזכיר הטובה שעשיתי שהמלכתי אותך עלי. אבל שם הוי"ה ברוך הוא שורה על עצמותו ברוך הוא ובאמת לאהבת ישראל ברא כל העולמות ובזה שייך שפיר לשון עזיבה למה תעזוב אהבתך הישינה. וזהו ותאמר ציון עזבני ה', כביכול השם הוי"ה שיש לו אהבה לעמו ישראל (וזהו) למה תעזוב אהבתך. ואדני, הוא שם אדנ"י שמורה על מדת מלכות שאני הגורם לזה שקבלתי עול מלכותך למה תשכח הטובה שעשיתי, כי על ידי אתה נקראת במדת מלכות, כי אין מלך בלא עם. וזהו ואדנ"י שכחני למה תשכח הטובה: